

виконанням зобов'язань України у сфері європейської інтеграції. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/451-2023-%D0%BF#n60>).

10. Прадід Ю.Ф. Юридична лінгвістика в Україні: здобутки і перспективи. Мовознавство. 2011. №2.с. 31-37.

11. Правнича лінгвістика: Навчально-методичний комплекс. К., 2008. 92 с.

12. Правнича лінгвістика : навч. посіб. / Г. П. Проценко, Л. М. Шестопалова, О. Ф. Прохоренко [та ін.] ; за заг. ред. С. М. Гусарова. К., 2010. 312 с.

13. Ткаченко Є.В.. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин. Навчальний посібник. К., 2018.

14. Шевченко Л. І. Сизонов Д. Ю. Юрислінгвістика в Київському університеті: прогнозована концептуальна модель. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*, (43), 8-21.

15. Шевченко Л.І. та ін. Юрислінгвістика : словник термінів і понять / Уклад. : Л.І. Шевченко, Д.В. Дергач, Д.Ю. Сизонов, І.В. Шматко / За ред. докт. філол. н., проф. Л.І. Шевченко. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2015.

16. Responses to the Questionnaire on Information requested by the European Commission to the Government of Ukraine for the preparation of the Opinion on the application of Ukraine for membership of European Union. Part I. Volume I. April 2022.P.23. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/ukraine_questionnaire_part_1_vol_1.pdf

17. Responses to the Questionnaire on Information requested by the European Commission to the Government of Ukraine for the preparation of the Opinion on the application of Ukraine for membership of European Union. Part I. Volume II. April 2022.P.290-359. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/ukraine_questionnaire_part_1_vol_2.pdf

Онуфрієнко Галина Сергіївна,

доцент кафедри українознавства та загальної мовної підготовки Національного університету «Запорізька політехніка»,
доктор філософії у філологічних науках,
доцент

ЗАГОЛОВОК ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ КОМПОНЕНТ АРХІТЕКТОНІКИ НАУКОВОГО ТЕКСТУ В ЮРИДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У юридичному дискурсі й у теоретичному, і у прикладному вимірах завжди постає завдання щодо найточнішого визначення ознак об'єкта дослідження для коректного й поглибленого їх комплексного

вивчення з метою подальшої вербалізації у форматі наукового тексту (НТ). Заголовок наукового тексту (ЗНТ) як обраний автором предмет дослідження в юридичному дискурсі покликаний бути й узагальненим вербальним показником змістових координат наукового тексту, й ідентифікатором базового концепту поданої в тексті юридичної інформації. Тож ці параметри ЗНТ сприятимуть повноцінному та вмотивованому функціонуванню юридичного тексту в різновекторному комунікаційному просторі.

Як продукт інтелектуальної творчості й актуалізатор змісту наукового тексту ЗНТ усією різноманітністю своїх синтаксичних моделей презентують і різне своє призначення на різних локаціях юридичного дискурсу, і різні масштаби впливу на адресат у комунікаційному просторі, і різні квалітаивні та квантитаивні характеристики. У науковій періодиці останніх десятиліть питання формулювання заголовку різними мовами вивчають у контексті теорії номінації та якнайбільше на матеріалі художнього і публіцистичного дискурсів. Сучасні пріоритети наукової діяльності та зростання попиту на практичну затребуваність її результатів актуалізують і проблему якості ЗНТ. У зв'язку з цим постає як актуальне питання й про такі взаємопов'язані компетентності автора НТ, як когнітивна та мовнокомунікативна, що вмотивовано підвищує ступінь авторської відповідальності за точність формулювання ЗНТ і в українськомовному, і в еквівалентному англломовному юридичному дискурсі.

Різні аспекти українськомовного НТ аналізують у своїх працях сучасні лінгвісти з науково-дослідних установ та ЗВО, зокрема, К. Городенська, Н. Зелінська, Ж. Колоїз, І. Кочан, О. Селіванова, П. Селігей, Т. Симоненко. Англломовний науковий текст вивчають мовознавці Л. Строченко, А. Чеботар, Т. Яхонтова та ін. Українськомовний юридичний текст обирають об'єктом наукового дослідження і правознавці, серед них: А. Красницька, А. Токарська, Л. Чулінда та інші. У наших попередніх наукових публікаціях та доповідях на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях визначено актуалітети й особливості юридичного дискурсу; досліджено юридичний текст у фокусі сучасного українського мовознавства, риторики й термінознавства; проаналізовано патогенний текст у сучасній професійно-діловій комунікації; схарактеризовано мовнокомунікативні контексти в сучасній правоохоронній сфері; з'ясовано мовно-когнітивні та комунікативно-риторичні пріоритети тексту як транслятора результатів продуктивної наукової творчості; описано неонімації як когнітивно-поняттевий ресурс сучасного юридичного тексту та ін. Метою цього дослідження, виконаного відповідно до завдань третього етапу кафедральної НДР «Текст у сучасній професійній комунікації українською мовою», є визначення

константних змістово-структурних компонентів ЗНТ й обґрунтування специфіки його продукування в контексті функційного спектру НТ [1] у сучасному україномовному юридичному дискурсі.

У юридичному дискурсі саме на заголовок у тексті, структурованому, цілісному і завершеному продукті самостійної мисленнєво-мовленнєвої творчості автора/авторського колективу дослідників, покладено відповідальну функцію з адекватної, коректної репрезентації квінтесенції цього вербального тексту в ракурсі його галузевої актуальності та новизни. Саме з повного розуміння ЗНТ шляхом усвідомлення базового концепту в ньому розпочинається доволі непростий процес вдумливого знайомства адресата, в т.ч. здобувачів вищої юридичної освіти на кожному з її трьох сучасних рівнів, з інформаційним ресурсом і друкованого, і усного тексту [3] задля визначення можливостей використання набутих нових знань в обраній спеціальності. Тож від довершеності комплексу параметрів ЗНТ не можуть не залежати стратегія, тактика і результати подальшого його аналітичного опрацювання та проблемного обговорення у таких сучасних форматах колективної академічної комунікації, як конференції й симпозіуми, форуми і вебінари, круглі столи і дебати. Цим й умотивовано доцільність комплексного аналізу заголовку як інформаційного актуалізатора наукового тексту, вербального маркера його базових концептів. У науковому комунікаційному просторі все гостріше постають питання щодо коректності формулювання ЗНТ засобами різних мов, наприклад, державної і міжнародних, що посилює вимоги до рівня когнітивно-комунікативної компетентності автора НТ, а відтак потребує і високого ступеня його відповідальності за точність формулювання ЗНТ як державною, так і, наприклад, англійською мовою, яка обґрунтовано набуває дедалі більших функцій в українському соціумі.

Виокремленість заголовку в структурі НТ зумовлена його цільовим призначенням, комунікативним й пізнавальним потенціалом, потребами адресата оперативно здійснювати пошук інформації за її спакованим у формат ЗНТ вербальним еквівалентом. Заголовки усіх жанрових різновидів НТ від малих форм (тези доповіді) і до великих за масштабами (монографія, дисертація, науково-дослідний проєкт) – це важлива для його правильного розуміння інформативна одиниця, яка обов'язково має відповідати змісту тексту, узагальнюючи його та «згортаючи» до двох взаємозалежних складників: теми й реми (про що саме йтиметься в цій темі). Найоптимальніша локація теми в ЗНТ юридичного дискурсу – друга структурна частина заголовку, про яку найчастіше сигналізує використана двокрапка, що в номінативній структурі односкладного речення має вербальний еквівалент "а саме" (наприклад: *Зовнішні ресурси української юридичної термінології: взаємодія детермінованих і випадкових процесів. Обмежена*

осудність: психолого-правовий зміст. Конституційно-правовий інститут лобізму: вітчизняний та зарубіжний досвід) та лексеми "як" (наприклад: *Термінологічний потенціал мови спеціальності як потужний чинник професійної підготовки правника. Наукове забезпечення законотворчого процесу як комплексний механізм*), "у контексті" (наприклад: *Правові засоби у контексті інструментальної теорії права*). Також маркерами реми в ЗНТ виступають лексеми "в аспекті", "в ракурсі", "на прикладі", "у площині", "крізь призму", "у дзеркалі", "стосовно". Така бінарна (тема-рема) структура ЗНТ повноцінно виконує дві базові функції: когнітивну та мовнокомунікативну, забезпечуючи повну відповідність між заголовком і текстом, та коректно орієнтує читачів щодо змістової специфіки в сенсі новизни інформації в цьому тексті, оптимізуючи траєкторію пошуку наукових джерел для створення тематичної картотеки з певного питання чи проблеми. Сутність актуального членування заголовку (АЧЗ), який автори НТ, наприклад, статей, тез доповідей, мають синтаксично оформлювати засобами односкладного номінативного речення, – це його смислове структурування в рамках самого тексту на тему (вихідне, відоме, дане, основа) і рему (нове, ядро, повідомлюване, похідне), тобто бінарний розподіл: предмет повідомлення (тема) і те, що повідомляється про цей предмет (рема). Комунікативно значущою та інформаційно важливою для адресата є саме рема, яка повідомляє нове, наголошує на ньому. Також важливою умовою у забезпеченні мовної комунікації в юридичному дискурсі є бінарність структури ЗНТ у монографіях, наукових статтях, доповідях, курсових, дипломних, конкурсних і дисертаційних роботах тощо.

Формулювання ЗНТ – процес і надскладний, бо за своєю природою є інтелектуально-аналітичним, і надвідповідальний, оскільки автор НТ мусить забезпечити користувача від дезінформування та псевдоінформування, гарантуючи повну узгодженість між заголовком і метою, змістом, висновками НТ. Мінімізований варіант алгоритмічного припису для автора НТ з виконання цієї аналітико-синтетичної процедури пропонуємо такий: 1) ясно уявляти, про що саме самостійно, на засадах академічної добросовісності писатимете в НТ; 2) конкретно і коректно сформулювати мету, тобто кінцевий результат, якого прагнете досягти своїм дослідженням та віддзеркалити у самостійно написаному НТ; 3) знати, що дійсно нового пропонуватимете у висновках НТ в результаті самостійно виконаного дослідження. Серед найбільш поширених нині недоліків ЗНТ з огляду на пріоритети академічної комунікації, принципи наукової етики й екології МК зафіксовано такі: відсутність базового концепту (реми) в ЗНТ передусім у текстах малих форм, що повністю нейтралізує комунікативну потребу і нівелює когнітивну значущість цього тексту як джерела з новими знаннями, ідеями,

висновками; інформаційний "конфлікт" між заголовком і змістом тексту, зокрема неузгодженість ЗНТ і змістового параметру тексту; неточність ЗНТ через некоректне використання запозичених термінів [2].

Резюмуючи, зазначимо, що ЗНТ як структурно локалізований, втім константний компонент кожного НТ, покликаний виконувати цілий спектр взаємопов'язаних функцій з актуалізації інформації НТ на засадах наукової етики та екології МК, тобто набувати рівня довершеності як за квалітативними параметрами (передусім це інформаційна достатність та переконливість у сенсі АЧЗ), так і за квантитативними (зокрема, достатність лінійної довжини ЗНТ, умотивована обсягом нових знань у НТ; повна і наскрізна узгодженість ЗНТ з метою, завданнями, змістом та авторськими висновками у цьому НТ). Наявність у ЗНТ зазначених квалітативних та квантитативних параметрів підтверджує виконання ним свого цільового призначення в академічній комунікації у юридичному дискурсі задля досягнення ефективної й переконливої МК та створення умов для її перспектив.

Список використаних джерел

1. Онуфрієнко Г. С. Мовно-когнітивні та комунікативно-риторичні пріоритети тексту як транслятора результатів продуктивної наукової творчості. Запорізькі філологічні читання: Матеріали Всеукр. наук. конф. (11-12 листопада 2021 р.). Львів-Горунь: Liha- Pres, 2021. С. 82-86.

2. Онуфрієнко Г.С. Французькі запозичення в юридичній термінології слов'янських мов: парадигматичний і синтагматичний аспекти. Мовознавство: науково-теоретичний журнал. 2002. N 1. С.60-63.

3. Onufrienko H. S., Kovalenko Y. V. Text format of the scientific report for the conference and abstracts of this report: common and different. Modern problems in science. Proceedings of the XIX International Scientific and Practical Conference. Vancouver, Canada. 2022. Pp. 626-629.